

અલ્લાહનો ઈરાદો અને માનવીનો ઈરાદો

આ દુનિયામાં અસંખ્ય ઘટનાઓ એવી ઘટિત થાય છે, જેમાં માનવીની મરજનો કોઈ હસ્તકેપ નથી હોતો. તેને ઈચ્છા-અનિચ્છાએ સ્વીકારવું જ પડે છે. આપણે ઈચ્છીએ કે ન ઈચ્છીએ, તે થઈને રહે છે; જેમ કે માનવીનો જન્મ, તેનું મૃત્યુ, તેનું પુરુષ કે સ્ત્રી હોવું વગેરે. તેની વ્યક્તિગત ખાસિયતો, તેનું આયુષ્ય, તેના માતા કે પિતા વગેરે. આ બધી બાબતોમાં તેની પસંદ કે નાપસંદની કોઈ દખલ નથી હોતી. આ બધું અલ્લાહની મરજ અને તેના નિર્ણય અનુસાર થાય છે. અલ્લાહ તૂઢાલાનો ઈરશાદ છે :

﴿وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخَيْرَةُ سُبْحَنَ اللَّهِ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشَرِّكُونَ ﴾
القصص: ٦٨

અનુવાદ : “તારો રબ પેદા કરે છે, જે કંઈ ઈચ્છે છે અને (તે સ્વયં પોતાના કામ માટે જેને ઈચ્છે) પસંદ કરી લે છે. આ પસંદગી એ લોકોના કરવાનું કામ નથી. અલ્લાહ પવિત્ર છે અને ખૂબ ઉચ્ચતર છે એ શિર્કથી જે આ લોકો કરે છે.” (સૂર: કસસ, આ.૬૮)

આ બાબતોમાં મોભિનનું વલાશ ધૈર્ય અને જે ઘટે તેના પર રાજી રહેવાનું હોય છે. જો તેના પર કોઈ મુસીબત આવે છે, તો તે એમ સમજુને ધૈર્ય કરે છે કે અલ્લાહ તૂઢાલા કયામતમાં તેનો સારો બદલો આપણે અને તેના ગુનાઓને ધૈર્યના કારણે ધોઈ નાખશો. અલ્લાહ તૂઢાલાનું ફરમાન છે :

﴿وَإِنْ يَمْسِسَكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَ لِفَضْلِهِ، يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ، وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّجِيمُ ﴾
يونس: ١٠٧

અનુવાદ : “જો અલ્લાહ તેને કોઈ મુસીબતમાં નાખે તો સ્વયં તેના સિવાય કોઈ નથી, જે આ મુસીબતને ટાળી દે, અને જો તે તારા માટે કોઈ ભલાઈનો ઈરાદો કરે, તો તેની કૃપાને ફેરવી નાખવાવાનું પણ કોઈ નથી. તે પોતાના બંદાઓમાંથી જેને ઈચ્છે છે, પોતાની કૃપાથી નવાજે છે અને તે દરગુજર કરવાવાળો અને દયાળું છે.”
(સૂર: યુનુસ, આ.૧૦૭)

આમ, આ સૂષ્ટિમાં અમુક નિશ્ચિત પ્રાકૃતિક બાબતો છે, જેમાં માનવી જરા પણ દખલ કરી શકતો નથી. તે માત્ર અને માત્ર અલ્લાહ તૂઢાલાના અધિકાર-ક્ષેત્રમાં છે, જેમ કે વાદળોનું બનવું, તેનાથી વરસાદ વરસવો, તારાઓ, નક્ષત્રોનું પરિભ્રમણ, દિવસ-રાતનું થવું વગેરે.

મુસલમાન સારી રીતે જાણે છે કે આ બધું જ અલ્લાહની મરજથી થઈ રહ્યું છે. તેના સંદર્ભમાં મોભિનનું વલાશ

સ્વીકાર કરવાનું અને રાજી રહેવાનું હોય છે. હજરત ઈશ્રાહીમ عليه السلام અને નમરૂદનો મામલો આનું ઉત્તમ ઉદાહરણ છે. હજરત ઈશ્રાહીમ عليه السلام એ એક અનીશરવાદીની સામે જ્યારે એ વાત મૂકી કે મારો રબ એ છે, જે સૂર્યને પૂર્વમાંથી કાઢે છે અને પશ્ચિમમાં અસ્ત કરે છે. જો તું પણ ઈશરનો દાવેદાર છે તો આનાથી ઉલટું કરીને બતાવી દે. આ દલીલની સામે અનીશરવાદી વ્યક્તિ દિગ્મુદ્ધ થઈને રહી ગયો. કુર્અનમાં છે :

﴿قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّكَ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَسْرِقِ فَأَتَ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهْتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ أَطْلَدِيمِينَ ﴾ ٢٥٨ البقرة:

અનુવાદ : “ઇશ્રાહીમે કહ્યું : ભલે, અલ્લાહ સૂર્યને પૂર્વથી કાઢે છે, તું જરા તેને પશ્ચિમથી કાઢીને બતાવ. આ સાંભળીને તે સત્યનો ઈન્કાર કરનાર અચંભિત રહી ગયો. પરંતુ અલ્લાહ અત્યાચારીઓને માર્ગ દેખાડતો નથી.” (સૂર: બકરહ, આ. ૨૫૮)

મોમિનની આસ્થાનો ભાગ એ પણ છે કે અલ્લાહ ત્રયાલાએ માનવીને ઈરાદા અને અમલની સ્વતંત્રતા સાથે પેદા કર્યો છે. કરવા અને ન કરવાનો તેને અધિકાર આપ્યો છે. પોતાના હૃત્યો અને કાર્યો તેમજ પસંદ અને નાપસંદમાં તે તદ્દન સ્વતંત્ર છે. જો કે આ સ્વતંત્રતા અને પસં-દ-નાપસંદનો અધિકાર પણ અલ્લાહની મરજી હેઠળ છે. અલ્લાહ ત્રયાલા ફરમાવે છે :

﴿وَمَا نَشَاءُ مِنْ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴾ ٢٩ التكوير:

અનુવાદ : “અને તમારા ઈશ્રવાથી કંઈ નથી થતું, જ્યાં સુધી સૂચિઓનો પ્રભુ-પાલનહાર અલ્લાહ ન ઈશ્યે.”
(સૂર: તકવીર, આ. ૨૯)

આનાથી એ ન વિચારવું જોઈએ કે અલ્લાહે લોકોને મજબૂર બનાવીને પેદા કર્યા છે. બંદાઓ જે કંઈ કરે છે તે એ જ કરવા માટે વિવશ છે અને અલ્લાહ ત્રયાલા તેમનાથી મજબૂરીની હાલતમાં કરવામાં આવેલ કાર્યો અને કિયાઓનો હિસાબ લેશે. આ વિચાર તદ્દન ખોટો છે, અને અલ્લાહ ત્રયાલાની ન્યાયની શાનના વિરુદ્ધ છે. આપણું તેના ન્યાય પર ઈમાન છે. તે કોઈના ઉપર કશ બરાબર પણ અન્યાય અને અત્યાચાર નથી કરતો. હકીકિત એ છે કે અલ્લાહે માર્ગદર્શન અને પથભ્રષ્ટતાના બે માર્ગો બનાવી દીધા છે અને માનવીને આમાંથી જે માર્ગ અપનાવવાનો હોય તે અપનાવવાની આગાદી પ્રદાન કરી છે, અને તેની સ્પષ્ટતા પણ કરી દીધી છે કે માર્ગદર્શન શું છે અને પથભ્રષ્ટતા શું છે? ફરમાવ્યું :

﴿وَهَدَىٰ نَبِيُّهُ الْمُجَدِّدِينَ ﴾ ١٠ البلد:

અનુવાદ : “અને (ભલાઈ અને બૂરાઈના) બંને સ્પષ્ટ માર્ગો તેને (નથી) બતાવી દીધા?”
(સૂર: બલદ, આ. ૧૦)

લોકોને એ પણ આદેશ આપી દીધો કે તેઓ માર્ગદર્શનનો રસ્તો અપનાવે. આના માટે અજ-સવાબ (બદલો અને પુણ્ય) અને ઈનામોનું પણ વાયદો કર્યો. પથભષ્ટતાનો અંગૂલિ-નિર્દેશ પણ કરી દીધો અને આને અપનાવવાની મનાઈ પણ કરી દીધી. વધુમાં આના દુષ્પરિણામોથી પણ સચેત કરી દીધા. ફરમાવ્યું :

﴿ إِنَّكُفُرُوا إِلَّا كُلُّهُمْ لَا يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرُ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ ﴾ **الزمر: ٧**

અનુવાદ : “જો તમે કુઝ કરશો, તો અલ્લાહ તમારાથી નિરપેક્ષ છે, પરંતુ તે પોતાના બંદાઓ માટે કુઝને પસંદ કરતો નથી, અને જો તમે શુક (કૃતજ્ઞતા) કરો, તો તેને તે તમારા માટે પસંદ કરે છે.” (સૂર: જુમર, આ.૭)
માનવીને પસંદગીનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો, ચાહે તો ઈમાનનું વલણ અપનાવે, ચાહે તો કુઝનું વલણ અપનાવે. ફરમાવ્યું :

﴿ وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلِيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلِيَكُفُرْ ﴾ **الكهف: ٢٩**

અનુવાદ : “સ્પષ્ટ કહી દો કે આ સત્ય છે તમારા રબ તરફથી, હવે જેનું મન ચાહે માની લે અને જેનું મન ચાહે ઈન્કાર કરી દે.” (સૂર: કહફ, આ.૨૮)

માર્ગદર્શન અને પથભષ્ટતાને સ્પષ્ટ કરવા માટે અલ્લાહ ત્રાલાએ પયગંબરોને મોકલ્યા અને તેમને ગ્રંથો પ્રદાન કર્યા, જેથી લોકો સામે પ્રમાણ સ્થાપિત થઈ શકે. ફરમાવ્યું :

﴿ إِنَّا هَدَيْنَاهُ إِلَيْسَيْلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴾ **الإنسان: ٣**

અનુવાદ : “અમે તેને માર્ગ બતાવી દીધો, ચાહે શુક કરવાવાળો બને અથવા કુઝ કરવાવાળો.’’
(સૂર: ઈન્સાન, આ.૩)

સમૂદ જાતિએ ચેતવણી અને શિખામણ છતાં ભટકવાનો અને પથભષ્ટતાનો માર્ગ જાણી-જોઈને અપનાવ્યો.
આના પર અલ્લાહ ત્રાલાએ સમીક્ષા કરતાં ફરમાવ્યું :

﴿ وَمَمَّا تَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَأَسْتَحْبُوُ الْعَمَى عَلَى الْهُدَىٰ ﴾ **فصلت: ١٧**

અનુવાદ : “રહ્યા સમૂદ, તો તેમના સામે અમે સીધો માર્ગ પ્રસ્તુત કર્યો, પણ તેમણે રસ્તો જોવાના બદલેઅંધળા બની રહેવાનું પસંદ કર્યું.” (સૂર: હુસ્સિલત, આ.૧૭)

મનુષ્યોની રોજ અને તેમનું મૃત્યુ અલ્લાહ ત્રાલાએ નિશ્ચિત કરી દીધા છે. અલ્લાહે જે માનવીના ભાગ્યમાં જેટલી રોજ લખી દીધી છે, તે તેને મળીને જ રહેશે અને મૃત્યુનો સમય પણ નિર્ધારિત કરી દીધો છે, તેમાં એક પળનો પણ વધારો-ઘટાડો નથી થઈ શકતો. અલ્લાહ ત્રાલાએ ફરમાવ્યું :

﴿وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴾٢٢ ﴿فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌ مِثْلَ مَا أَنْكُمْ نَنْطِقُونَ ﴾
الذاريات: ٢٣ - ٢٤

અનુવાદ : “આકાશમાં જ છે તમારી રોજ પણ અને એ વસ્તુ પણ, જેનું તમને વચન આપવામાં આવી રહ્યું છે. બસ, સોગંદ છે આકાશ અને ધરતીના માલિકના ! આ વાત સત્ય છે, એવી જ નિશ્ચિત, જેમ કે તમે બોલી રહ્યા છો.” (સૂર: જારિયાત, આ. ૨૨-૨૩)

તકદીર (ભાગ્ય) પર ઈમાનની જ અસર એ હોય છે કે મોમિન હૃદયની શાંતિ અને સંતોષથી સંપત્તિ હોય છે. હજરત હસન બસરી رض ફરમાવે છે કે હું જાણું છું કે મારી રોજ કોઈ બીજો નથી લઈ જઈ શકતો, તેથી મારું હૃદય સંતુષ્ટ રહે છે. આનાથી એ નકારાત્મક વિચાર ન આવવો જોઈએ કે હાથ-પગ તોડિને બેસી રહેવામાં આવે કે અમારી રોજ તો મળીને જ રહેશે ને ! ના, આ વાત દન ખોટી છે. સાધનોની શોધખોળ અને ઉપાય કરવો પણ અલ્લાહની તકદીરમાંથી છે. રસૂલુલ્લાહ صلوات اللہ علیہ وآلہ وساتھی નો ઈરશાદ છે :

«لَوْأَنْتُمْ كُنْتُمْ تَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقًّا تَوَكَّلُوا لِرُزْقِ الظَّيْرِ تَغْدُو خَمَاصًا وَتَرُوْخٌ بِطَانًا» (તરત્યિ)

અર્થાત્, જો તમે અલ્લાહ પર ભરોસો કરો, જેવો કે કરવો જોઈએ, તો અલ્લાહ તમને એવી રોજ પહોંચાડશે, જે રીતે પક્ષીઓને રોજ આપે છે કે તેઓ સવારે ખાલી પેટ નીકળી જાય છે અને સાંજે પેટ ભરીને પાછા ફરે છે. (તિરમિઝી)

મૃત્યુનો મામલો પણ રોજ જેવો જ છે. અલ્લાહ ત્રાસાલાએ ફરમાવ્યું :

﴿وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِبَّرًا مُؤْجَلًا ﴾
آل عمرાન: ١٤٥

અનુવાદ : “કોઈ જીવધારી અલ્લાહના હુકમ વગર મરી શકતો નથી. મૃત્યુનો સમય તો લાભેલો છે.”

(સૂર: આલે ઈમરાન, આ. ૧૪૫)

ઉમ્મુલ મુ'મિનીન હજરત (ઉમ્મે હબીબા رض) એ અલ્લાહ ત્રાસાલાને દુઆ કરી : હે અલ્લાહ ! મને મારા પતિ રસૂલુલ્લાહ صلوات اللہ علیہ وآلہ وساتھی અને મારા પિતા અબૂ સુફ્યાન અને ભાઈ મુઅબિયાથી વધારે-ને-વધારે ખુશ રહેવાની તૌફિક (સદ્ગ્રેરણા) આપ. (આનાથી તેમનો આશય તેમની ઉંમરોમાં વધારાનો હતો.) રસૂલુલ્લાહ صلوات اللہ علیہ وآلہ وساتھی તેમની દુઆ સાંભળીને ફરમાવ્યું :

«قَدْ سَأَلْتَ اللَّهَ لِأَجَالٍ مَضْرُوبَةٍ، وَأَيَامٍ مَعْدُودَةٍ، وَأَرْزَاقٍ مَقْسُومَةٍ، لَنْ يُعَجِّلَ شَيْئًا فَبَلَ حِلٌّ،
أَوْ يُؤَخِّرَ شَيْئًا عَنْ حِلٍّ، وَلَوْ كُنْتِ سَأَلْتَ اللَّهَ أَنْ يُعِيدَكِ مِنْ عَذَابٍ فِي النَّارِ، أَوْ عَذَابٍ فِي
الْقَبْرِ، كَانَ حَيْرًا وَأَفْضَلَ» (مسلم).

અર્થात्, તમે એવી વસ્તુ વિશે દુઆ કરી રહ્યા છો, જેની મુદ્દત નિશ્ચિત થઈ ચૂકી છે, જેના દિવસો ગણવામાં આવી ચૂક્યા છે, રોજની વહેંચણી થઈ ચૂકી છે. જે કંઈ થવાનું છે તે કોઈપણ પ્રકારની વાર અને વિલંબ વગર થઈને રહેશે. જો તમે આ દુઆ કરતા કે હે અહ્લાહ ! મને આગના અજાબથી બચાવ અથવા કબરના અજાબથી બચાવ, તો તમારા માટે વધારે ઉત્તમ અને શ્રેષ્ઠ હોત. (મુસ્લિમ)

www.uzairfalahi.com